

O perspectivă teoretică asupra contestării politice¹

■ DAN DRĂGHIA

[University of Bucharest]

Abstract

This article represents a brief theoretical overview of the contentious politics field. Its broad aim is to present the emergence of a research domain and of its basic characteristics. But, more importantly, the purpose is to highlight its approach toward political protest and toward the outcomes of contentious politics across time and space. In this way we can shape a framework of interpretation that can help us better understand and explain events otherwise difficult to be seen through a theoretical lense. And this could be the more helpful in a political reality that brought protest in the centre stage of political activity, both internally, in Romania, as well as externally, in Europe and elsewhere.

Keywords

contentious politics; political actors; collective action; mobilization; protest

Dacă privim realitatea politică internă și internațională după izbucnirea crizei economice din 2008, dar mai ales după anul 2011, atunci când Primăvara Arabă a adus în prim plan contestarea violentă, până la răsturnarea regimurilor, putem observa cu ușurință că protestul a devenit oarecum norma și nu excepția, luând în multe cazuri locul politicii de rutină, reglementată de norme și desfășurată după un tipar bine stabilit. Deși mulți clamează explicații simple pentru această evoluție, pe care de multe ori le încadrează în tipare minimale de genul pauperizării economice sau a conflictului etnic și/sau religios, lucrurile sunt întotdeauna mai complicate, iar cauzele nu sunt aproape niciodată singulare.

Este suficient să privim situația Greciei, aproape intrată în faliment de stat din cauza unui răspuns neadecvat la criză, sau pe cea a Siriei, acolo unde aparenta claritate a dorinței de înlăturare a lui Bashar al-Assad s-a transformat într-un război civil în care nu ținta de început este acum privită drept cel

1 Acest articol este rezultatul cercetării făcute posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/132400, intitulat „Tineri cercetători de succes – dezvoltare profesională în context interdisciplinar și internațional”.

mai mare rău, ci Statul Islamic. Sunt doar două exemple în cazul cărora privirea simplistă și rigidă asupra evenimentelor din ultimii șapte nu este suficientă pentru a înțelege și explica apariția și dezvoltarea protestului și conflictului, uneori foarte violent, ca principală modalitate de a face politică.

Prin urmare, orice explicație a protestului, și mai ales a celui sistemic, necesită o analiză mult mai detaliată, care, foarte important, trebuie să aibă la bază un cadru teoretic de interpretare capabil să permită comparații de-a lungul unui spectru mai amplu al proceselor contestatate. Un astfel de cadru putem găsi în teoria contestării politice, pe care o vom prezenta mai jos în coordonatele sale principale de emergență, evoluție și al instrumentelor de analiză pe care le oferă.

Un domeniu nou, cu rădăcini foarte vechi

Istoric vorbind, contestarea politică își are originile la începuturile analizei mișcărilor sociale, pe care le putem localiza începând cu jumătatea secolului al XIX-lea, în lucrările economistului german Lorenz von Stein (*History of the French Social Movement From 1789 to the Present* (1850), 1846) și ale sociologului francez Gustave Le Bon (*Psihologia mulțimilor*, 1895)². Într-o formă primordială și mai degrabă descriptivă, fără un inventar de concepte și termeni specifici, aceștia au încercat explicarea unor episoade și mișcări sociale care puneau în discuție autoritatea cu obiectivul de a schimba în parte sau radical mersul lucrurilor într-o societate. Obiectul de studiu îl constituiau evenimente relativ recente, uneori contemporane la scara istoriei, ținând cont de faptul că ideile și modificările aduse de acestea își făceau încă efectul, cum era cazul Revoluției Franceze. Acest tip de interacțiune socio-politică (mișcarea socială) ce va suscita interesul cercetătorilor dezvoltând un subiect de studiu care va contura mult mai târziu domeniul amplu al contestării politice, a apărut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în spațiul britanic și nord-american³. Între timp, evoluția cercetării asupra diferitelor forme de contestare politică a parcurs un drum foarte lung, în care a predominat fragmentarea teoretică și preferința pentru o determinantă privilegiată a declanșării evenimentului contestatar. Practic, s-a pornit de la evenimente și procese sociale dintre cele mai diverse, care erau analizate și explicate separat prin abordări ce puneau în centru anumii determinanți (pornirile individuale, constrângerile structurale sau aspectele identitare), ajungându-se apoi la o formulă conciliatoare, prin integrarea tuturor acestor exemple de contestare într-un domeniu mai amplu, contestarea politică, bazat pe o construcție teoretică mai generală⁴.

Principalul resort intelectual care a stat la baza necesității de a dezvolta un cadru teoretic general care să poată include orice tip de contestare politică și să o poată explica pe fiecare în parte conform caracteristicilor sale unice a fost observarea unei combinații recurente de variații și regularități în ce privește contestarea politică. Aceasta înregistrează un spectru foarte larg de probleme, actori, interacțiuni, revendicări, secvențe și rezultate de la o perioadă la alta și dintr-un loc în altul, dar, în același timp, prezintă și importante puncte comune în formele pe care la ia⁵.

---

2 François Chazel, „Mișcările sociale”, în Raymond Boudon, (coord.), *Tratat de sociologie*, traducere de Delia Vasiliu și Anca Ene (București: Humanitas, 2006), 322 – 323.

3 Charles Tilly, *Social movements, 1768 – 2004* (Boulder, Colorado, USA: Paradigm Publishers, 2004), 25.

4 Doug McAdam, Sidney Tarrow, Charles Tilly, „Comparative perspectives on contentious politics”, în Mark Irving Lichbach, Alan S. Zuckerman, (eds.), *Comparative Politics. Rationality, Culture, and Structure* (Cambridge University Press, 2009), 260.

5 Sidney Tarrow, Charles Tilly, *Contentious politics* (Boulder, London: Paradigm Publishers, 2007), 11.

Propriu-zis însă, ca și domeniu în sine, contestarea politică reprezintă o arie tematică relativ nouă în evoluția și în forma de astăzi. Deși, așa cum am afirmat mai sus, realitatea socio-umană a înregistrat și a fost confruntată cu forme ale conflictului politic încă din cele mai vechi timpuri⁶, acestea au făcut mai degrabă obiectul unor analize separate, cantonate în tiparele unor discipline ca sociologia, istoria sau științele politice și delimitate teoretic sub forma unor domenii ca studiul mișcărilor sociale sau al revoluțiilor⁷. Având ca obiect de cercetare evenimente și procese cu un impact puternic asupra mentalului colectiv, studiul contestării politice în sine este unul sensibil la toate evoluțiile din lumea reală. Acesta a reprezentat numai unul din motivele pentru care valul de mișcări sociale care au marcat lumea occidentală în anii '60-'70 a dus la o creștere exponențială a interesului pentru acest tip de evenimente politice. Iar odată cu acest interes au apărut în mod firesc și încercările de reformulare teoretică, conturate în noi paradigme interpretative și într-o efervescentă intelectuală care a reprezentat practic originea contestării politice ca arie tematică distinctă, și nu colaterală ca până atunci⁸. Punctul de cotitură a fost reprezentat de lucrarea lui Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution* (1978), în care acesta a dezvoltat atât o teorie cât și o metodă integrantă de analiză a mișcărilor și schimbărilor sociale. Potrivit acesteia, interesele, organizarea și oportunitățile acționează unele asupra celorlalte într-un amalgam de interacțiuni care conturează evenimentele contestate⁹.

Dezvoltarea unui cadru teoretic coerent și sistematic, recunoscut ca atare, a fost desăvârșită abia în anii '90¹⁰. Baza au reprezentat-o lucrările câtorva cercetători aparținând unor discipline ca sociologia și științele politice, cel mai reprezentativ fiind sociologul american Charles Tilly, alături de colegii săi Doug McAdam și Sidney Tarrow¹¹. Practic, ei au încercat și în bună măsură au reușit să creeze un astfel de cadru, prin intermediul căruia să poată fi analizată o paletă cât mai largă de interacțiuni conflictuale care să implice într-un fel sau altul politicul, pe baza unor teoretizări și concepte cât mai general aplicabile¹².

Deși separarea între diferitele forme de contestare politică este încă prezentă, în mare parte din cauza diferențelor geografice și a întrebărilor diferite la care trebuie să răspundă cercetătorii diverselor fenomene sociale, efortul creării unui cadru teoretic integrant a dat roade în sensul apariției domeniului *contestării politice*. Ideea principală care a venit dinspre această abordare a fost posibilitatea combinării cunoștințelor teoretice dezvoltate mai ales în câmpul de cercetare al mișcărilor sociale cu acelea elaborate asupra revoluțiilor, democratizării și a conflictelor etnice¹³. Practic, contestarea politică însumează legăturile și punctele comune care se pot observa de-a lungul tuturor evenimentelor și proceselor contestate, mergând

---

6 Sidney G. Tarrow, *Power in Movement, Social Movements and Contentious Politics* (Cambridge University Press, 1998), 2.

7 Sidney G. Tarrow, „The People's Two Rhythms: Charles Tilly and the Study of Contentious Politics. A Review Article”, *Comparative Studies in Society and History* 3 (Jul., 1996): 586.

8 McAdam, Tarrow, Tilly, „Comparative ...”, 266.

9 George Ritzer, (ed.), *Encyclopedia of Social Theory*, Volume II (Thousands Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications, 2005), p. 836.

10 Tarrow, *Power*, XI. Vezi și Marco Giugni, Doug McAdam, Charles Tilly, (eds.), *How social movements matter* (Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 1999), XI.

11 Vincent Boudreau, David S. Meyer, „Social Movements”, în Todd Landman and Neil Robinson, (eds.), *The Sage Handbook of Comparative Politics* (Sage Publications, 2009), 350. Vezi și Iulius Rostas, „Romii în România post-comunistă: mobilizare și discurs identitar”, *Sfera Politicii* 138 (2009): 59-60.

12 Doug McAdam, Sidney Tarrow, Charles Tilly, *Dynamics of Contention* (Cambridge, New York, Port Melbourne, Madrid, Cape Town: Cambridge University Press, 2004), XI.

13 Donatella Della Porta, Mario Diani, *Social Movements: An Introduction* (Oxford: Basil Blackwell, 1999), 20.

de la activitatea localizată mai ales în interiorul instituțiilor politice convenționale și până la cele mai violente fenomene revoluționare¹⁴. Justificat de convingerea că procesele sociale pot fi mai bine înțelese și explicate dacă sunt privite în complexitatea și integralitatea lor, care implică automat incursiuni în toate aspectele sociale, politice și economice cu care intră în contact, scopul construcției teoretice a fost acela de a facilita și încuraja trecerea diferitelor granițe, fie că era vorba de cele disciplinare, istorice, geografice sau între diferitele forme de contestare¹⁵. În esență, a fost vorba de efortul de a construi studii de caz detaliate, și cu toate aceste foarte analitice, ale politicii conflictuale, care să trezească în aceeași măsură interesul istoricilor preocupați de protestul social, cât și al sociologilor și politologilor¹⁶.

La nivel de paradigme interpretative, acest lucru a însemnat evoluția de la o tradiție structuralistă, specifică și dominantă în anii '60-'70, la *perspectiva realismului relațional*¹⁷, trecând prin perioade în care un cuvânt important de spus l-au avut și interpretările culturaliste sau cele raționaliste¹⁸. Prima dintre acestea, cea *structuralistă*, care și astăzi este îmbrățișată de mulți cercetători, se caracterizează prin mai multe trăsături generale. Cea mai importantă, și definitorie în același timp, este aceea că evidențiază interpretarea comportamentului în termeni de constrângeri structurale în detrimentul scopurilor voluntare ale indivizilor. De asemenea, ea se concentrează pe relațiile dintre unități și nu pe atributele intrinseci ale acestor unități, reliefând relațiile structurale între acestea ca fiind influente asupra comportamentelor sociale, oricum mai influente decât interacțiunile dintre individ și grupul din care face parte¹⁹.

Punând accentul, de o parte, pe variabilele culturale, iar, pe de altă parte, pe excluderea determinantei ideilor în procesele sociale²⁰, abordările *culturaliste*²¹ și cele *raționaliste* nu au mulțumit pe deplin comunitatea cercetătorilor. Iar aceasta mai ales pentru că ignorau prea mult faptele individuale și sociale, lucru ce aducea greutate în explicarea optimă a unor aspecte legate de apariția, dezvoltarea și manifestarea formelor de contestare politică. În special din aceste considerente, posibilitatea de analiză relațională observată și dezvoltată cu precădere de către sociologul american Charles Tilly a căpătat o influență considerabilă²², deși nu consensuală²³. Principalul avantaj al acestei abordări era faptul că, în cadrul unei construcții teoretice care pune accentul pe atenția sistematică la interacțiunea dintre actori, instituții și curente de contestare politică, propunea un model integrat de analiză, care lua în calcul aspecte dezvoltate de toate abordările anterioare²⁴. În această

14 Boudreau, Meyer, „Social”, 350.

15 McAdam, Tarrow, Tilly, „Comparative”, 260.

16 Michael Hanagan, recenzie la Tarrow, Tilly, *Contentious, Journal of Social History Societies & Cultures* 3 (Spring 2008): 762.

17 Sidney Tarrow, „Charles Tilly and the Practice of Contentious Politics”, *Social Movement Studies*, 3 (December 2008): 226.

18 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, XVII.

19 Wayne te Brake, Michael P. Hanagan, Leslie Page Moch, *Challenging Authority. The Historical Study of Contentious Politics* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1998), X-XI.

20 Richard Price, „Detecting Ideas and Their Effects”, in Robert E. Goodin, Charles Tilly, *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis* (New York: Oxford University Press, 2006), 252.

21 O detaliere foarte bună a acestei abordări găsim în Rhys H. Williams, „The Cultural Contexts of Collective Action: Constraints, Opportunities, and the Symbolic Life of Social Movements”, în David A. Snow, Sarah A. Soule, Hanspeter Kriesi, *The Blackwell Companion to Social Movements* (Malden, Oxford, Carlton, Victoria: Blackwell Publishing, 2004), 91 – 115.

22 Ritzer, *Encyclopedia*, 836.

23 McAdam, Tarrow, Tilly, „Comparative”, 261.

24 Mario Diani, „Introduction: Social Movements, Contentious Actions, and Social Networks: 'From Methaphor to Substance'”, in Mario Diani, Doug McAdam, (eds.), *Social Movements and Networks. Relational Approaches to Collective Action* (Oxford University Press, 2003), 1.

linie de gândire, acțiunea colectivă poate fi prezisă și explicată pornind de la mobilizare, oportunitate sau amenințare și putere. Prin această abordare s-a încercat schimbarea unghiului de analiză dintr-unul static într-unul dinamic, care pune accent mai degrabă pe identificarea și explicarea relațiilor dintre diversele elemente ale unui proces de contestare decât pe aceste elemente în sine.

Ce este contestarea politică?

Aria de cercetare a contestării politice este plasată prin construcție undeva la granița dintre sociologie și științe politice²⁵, așa cum se observă și din termenul care desemnează domeniul. Analiza pe baza reperelor sale teoretice înclină într-o direcția sau în alta în funcție de actorul asupra căruia se pune accentul în demersul de cercetare. De regulă, cu cât accentul cade mai mult asupra actorilor politici recunoscuți ca atare, cu atât se intră mai mult în zona de știință politică, iar cu cât accentul cade mai mult pe actorii sociali, întâietatea este preluată de sociologie. În mod evident, trebuie spus că și istoria, ca disciplină esențială care furnizează material documentar de interpretare pentru studiul contestării politice, a avut un rol esențial în conturarea acestui domeniu teoretic²⁶. Deci este vorba de un domeniu interdisciplinar prin excelență.

Prima dificultate apare în momentul în care dorim să traducem formula verbală ce desemnează acest câmp de cercetare, în condițiile în care variantele în română ale lucrărilor ce sunt parte ale acestui domeniu lipsesc cu desăvârșire, iar studiile și cercetările care prezintă referințe bibliografice sunt foarte puține²⁷. Tocmai de aceea, unele definiții și concepte vom încerca să le menținem în formularea lor primară, pentru a le păstra cât mai bine înțelesul. În engleză, domeniul ca atare este desemnat prin termenul „contentious politics”, iar substantivul simplu folosit pentru a numi acțiunile care se încadrează în acest domeniu teoretic este „contention”²⁸.

Se poate spune că, la bază, contestarea politică reprezintă un fel de conversație sau schimb între grupuri de cetățeni. Asemenea oricărui dialog, contestarea politică reprezintă un complex de semne, comunicativ și direct, care folosește simboluri pentru a prezenta revendicările unui grup către celălalt. Deși apare într-un cadru existent al dialogului social, contestarea permite exprimarea unor idei noi și dă naștere altor convenții decât cele stabilite deja. În același timp, grupurile existente resping de multe ori eforturile grupurilor protestatare de a comunica și chiar neagă faptul că protestele lor reprezintă încercări de comunicare²⁹. Se naște astfel un schimb amplu și multidirecțional între grupuri, schimb ce reprezintă contestarea politică.

Termenul de „contestare politică” a apărut pentru a desemna un mediu socio-politic cât mai extins în care să poată fi încadrate diverse tipuri de acțiuni mai degrabă decât pentru a defini acțiunile respective, care sunt semnalate oricum prin alte concepte. Iar aceste manifestări sociale și politice pot îmbrăca o mare varietate de forme și pot veni fie din partea subiecților autorității, fie din partea autorităților, domeniul având tocmai scopul de a crea un cadru cât mai larg în interiorul căruia

25 Tarrow, „Charles Tilly”, 241.

26 Brian Dill, Ronald Aminzade, „Historians and the Study of Protest”, în Bert Klandermans, Conny Roggenband, (eds.), *Handbook of Social Movements Across Disciplines* (New York: Springer Science, 2007), 302.

27 Spre exemplu, singura referință în acest sens pe care am întâlnit-o îi aparține lui Iulius Rostas, care traduce termenul în română prin formula „politică conflictuală” – Rostas, „Romii”, 58.

28 Karen Stanbridge, recenzie la Tilly, Tarow, *Contentious*, *Canadian Journal of Sociology Online*, (November-December 2006): 2.

29 te Brake, Hanagan, Moch, *Challenging*, XVII.

acestea să poată fi analizate prin intermediul unui sistem de referință comun³⁰. Contestarea politică implică deci interacțiuni în care diverși actori produc revendicări ce grevează asupra interesului altcuiva (*contestare*), ducând la eforturi conjugate în numele unor interese și programe împărtășite (*acțiune colectivă*), în care guvernele sunt implicate ca ținte, inițiatori ai revendicărilor sau părți terțe (*politică*)³¹.

Ca urmare, prin „contentious politics” înțelegem planul care aduce laolaltă contestarea, acțiunea colectivă și politica, trei dintre însușirile cele mai importante ale vieții sociale, plan care include evenimentele și procesele sociale ce întrunesc fiecare în parte toate aceste trei caracteristici³². Mențiunea aceasta este foarte importantă și delimitează într-o primă fază aria de acoperire a contestării politice, având în vedere faptul că marea majoritate a faptelor contestate, ca și acțiunile colective în general, au loc în afara acestei arii și chiar în afara ariei mai largi a politicii în general. Prezența cheie în această ecuație este politica, la nivel teoretic pentru că este definită ca atare, iar la nivel empiric deoarece nivelul de implicare al autorității reprezintă factorul decisiv pentru evoluția mișcării de contestare. Este de ajuns să enumerăm trei dintre caracteristicile guvernelor pentru a ne da seama de acest lucru: cetățenii care au influență asupra unui guvern prezintă evident un avantaj față de cei care nu au astfel de mijloace, guvernele sunt cele care fac regulile ce guvernează contestarea și, nu în ultimul rând, controlează mijloacele de coerciție în societate³³. În plan practic, justificarea este dată de faptul că zona de convergență a acestor trei elemente (contestarea, acțiunea colectivă și politica) capătă, față de alte manifestări politice, proprietăți distincte, potențial periculoase la adresa sistemului social unde au loc. Puterea, interesele comune și politica guvernamentală intră în joc, revendicările devin astfel colective și politice, dând naștere unui nou actor politic³⁴.

Această definiție ține cont și de faptul că realitatea înregistrează evenimente și mișcări de contestare politică foarte diverse. Având în vedere faptul că pe marginea afirmării interacțiunii dintre cetățeni și stat drept obiectiv al acestui domeniu se poate susține că întreaga politică este una de contestare, vom merge și mai departe cu delimitarea acestei arii tematice pornind de la observația opusă, și anume că, în virtutea definiției de mai sus, nu toată politica este una de acest tip. Într-adevăr, dacă privim atent, cea mai mare parte a vieții politice se compune din evenimente cu caracter continuu, cum sunt de exemplu votul, legiferarea, munca administrativă, ceremoniile, consultările, serviciul militar, plata taxelor sau implementarea politicilor și se desfășoară în cadrul unor relații sociale interne care au loc în cadrul partidelor, la birou, în uniuni, comunități sau grupuri de interese. Toate acestea implică acțiuni de contestare fie într-o măsură foarte mică, fie deloc în cele mai multe cazuri. Cu alte cuvinte, *contestarea* la care ne referim este acea parte a politicii mai degrabă incidentală decât normată, care survine în public, implică interacțiuni între cei ce revendică și alții, este recunoscută de aceștia din urmă ca afectându-le interesele și aduce în scenă guvernul ca mediator, țintă sau reclamant³⁵. Spre exemplu, contestările care apar în interiorul instituțiilor sau în zone care implică autoritatea nu sunt lăsate în afară, de vreme ce nu sunt nominalizate zone particulare de unde pot să apară astfel de mișcări, iar temenii folosiți arată numai însușirile generale pe care trebuie să le întrunească aceste acțiuni și desemnează doar actori generici. Scopul acestei definiții largi este acela de a permite gruparea tuturor evenimentelor care au caracter contestatar, fie că este vorba de un îngust proces instituțional

30 Tarrow, „Social Movements”, 874.

31 Tarrow, Tilly, *Contentious*, 4.

32 Tarrow, Tilly, *Contentious*, 7.

33 Tarrow, Tilly, *Contentious*, 5.

34 Tarrow, Tilly, *Contentious*, 9.

35 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 5.

de genul punerii sub acuzare a unui înalt funcționar sau de unul foarte amplu de genul conflictului industrial sau al revoluțiilor.

Pe această linie generală, definiția mai cuprinzătoare identifică politica de conflict:

„as a collective activity on the part of claimants – or those who claim to represent them – relying at least in part on noninstitutional forms of interaction with elites, opponents, or the state”³⁶.

Ceea ce am definit mai sus aproximativ și care în mod brut ar putea însemna luptă colectivă politică („collective political struggle”), este detaliat de cei trei autori reprezentativi pentru domeniu (McAdam, Tarrow, Tilly) în lucrarea „Dynamics of Contention”, însemnând:

„a episodic, public, collective interaction among makers of claims and their objects when (a) at least one government is a claimant, an object of claims, or a party to the claims and (b) the claims would, if realized, affect the interests of at least one of the claimants”³⁷.

Astfel definită, politica de contestare ne apare drept un domeniu cauzal coerent, deoarece relații similare cauză – efect se pot aplica de-a lungul întregului domeniu, având însă și trăsături distincte în sensul că anumite însușiri ale sale nu apar nicăieri altundeva în viața socială. Așa cum explică autorii, termenul *episodic* exclude, spre exemplu, evenimente programate regulat, cum sunt votul, alegerile sau întâlnirile asociaționiste, deși asemenea evenimente pot fi elemente componente ale unei mișcări de contestare, cel mai adesea chiar punctul lor de plecare. De asemenea, este folosit termenul *public* pentru a exclude revendicările ce apar în întregime în interiorul unor organizații bine delimitate, cum sunt biserica sau firmele³⁸. După cum se observă, definiția se concentrează asupra interacțiunii politice neregulate care poate să apară între cetățenii unei autorități, între aceștia și alte componente ale ansamblului social, între categorii sociale și stat, adică orice interacțiune socială care prezintă ramificații politice manifeste.

Ținând cont de aceste particularități, următoarea delimitare se face în interiorul domeniului politicii conflictuale și urmează linia ce desparte activitățile politice de rutină și cele care ies din aceste cadre, mai ales având în vedere că reconsiderarea graniței dintre politica instituționalizată și cea non-instituționalizată este una dintre mizele teoretizării³⁹. Deși există dihotomia mult mai des folosită dintre *instituțional* și *neconvențional*, s-a preferat divizarea contestării politice între două subcategorii, intitulată generic *contestare limitată/conținută* („contained contention”) și *contestare transgresivă* („transgressive contention”). Motivul principal este acela că permite să fie utilizată transgresiunea și în interiorul instituțiilor, precum și în cazul numeroaselor activități de rutină care îi au în centru pe contestatarii din exteriorul spațiului instituționalizat⁴⁰.

La rigoare, așa cum transpare din denumirea celor două concepte, dar și din motivația alegerii lor, marea majoritate a evenimentelor care fac obiectul contestării politice se încadrează în categoria transgresivă, dihotomia având în principiu rolul de a sublinia tocmai specificul domeniului, și anume accentul pus pe formele emergente și neconvenționale de contestare. Este vorba de o evoluție firească pe linia studiului mișcărilor contestatate, care s-a concentrat dintotdeauna asupra

36 Tarrow, „Social Movements”, 874.

37 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 5.

38 McAdam, Tarrow, Tilly, „Comparative”, 261.

39 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 6.

40 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 7.

formelor incerte, greu de încadrat și definit, specifice mai degrabă mișcărilor incipiente și în proces de formare, decât asupra formelor existente⁴¹. Această abordare răspunde mult mai bine imperativelor teoretice și empirice de cercetare ale contestării, având în vedere că scopul ultim al oricărui actor contestatar este chiar influențarea instituțiilor și grupurilor prestabilite. De asemenea, mult mai aplicată și mai potrivită demersului de cercetare pe care îl propunem, este motivarea conform căreia schimbările sociale și politice cu un orizont de așteptare scurt își au originea mai degrabă în contestarea de tip transgresiv. Faptul că aria empirică a contestării își găsește covârșitor teoretizarea în modelul transgresiv se poate observa cel mai ușor prin excluderea părții care întruchipează celălalt model, al contestării limitate. De altfel, încadrarea definițională a acestui din urmă model, se face prin simpla precizare că se referă doar la acele cazuri de contestare în care toate părțile sunt actori deja existenți, ce apelează la mijloace de revendicare bine stabilite⁴². Aceasta este pur și simplu adăugată definiției contestării de mai sus, reducându-i practic aria de acoperire la formele de acțiune politică instituționalizate și normate.

În ce privește partea transgresivă a contestării, aceasta beneficiază de o atenție sporită, întruchipată printr-o definiție mai amplă. Deși aceasta îi îngustează aria de acoperire empirică, nu o reduce foarte mult în raport cu definiția inițială, mai ales dacă ținem cont de literatura în domeniu, predilectă către studiul proceselor și evenimentelor non-instituționale. Vom reproduce întreaga formulă care o definește, pentru a beneficia de o imagine cât mai exactă a ceea ce se înțelege prin contestarea transgresivă, și anume:

„episodic, public, collective interaction among makers of claims and their objects when (a) at least one government is a claimant, an object of claims, or a party to the claims and (b) the claims would, if realized, affect the interests of at least one of the claimants, (c) at least some parties to the conflict are newly self-identified political actors, and/or (d) at least some parties employ innovative collective action⁴³.

Cea mai importantă distincție față de contestarea politică în sens general, este aceea a noutății formei sale transgresive în contextul politic unde se manifestă, în sensul în care acțiunile pe care le întreprinde pot fi catalogate drept inovative pentru că încorporează revendicări, selectează obiecte ale revendicărilor, include auto-reprezentări colective și/sau adoptă mijloace care fie nu au un corespondent în realitatea dată, fie sunt interzise în cadrul regimului în care funcționează⁴⁴.

Se poate observa cu ușurință cât de sensibilă este problematica protestului și cât de difuză este linia dintre pașnic și violent într-un mediu dinamic și în permanență schimbare, așa cum este societatea contemporană. Cu atât mai importante sunt analiza atentă și decelarea nuanțelor în acest peisaj plin de incertitudini, iar cadrul conceptual oferit de contestarea politică, chiar și fără a intra în detaliile acestuia, ne oferă un punct de plecare în acest sens.

---

41 Doug McAdam, W. Richard Scott, „Organizations and Movements”, în Gerald F. Davis, Doug McAdam, William Richard, Scott Mayer, Nathan Zald, (eds.), *Social Movements and Organization Theory* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2005), 11.

42 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 7.

43 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 7-8.

44 McAdam, Tarrow, Tilly, *Dynamics*, 8.

BIBLIOGRAFIE

- te BRAKE, Wayne, HANAGAN, Michael P., MOCH, Leslie Page, (eds.), *Social Movements, Protest, and Contention*, Vol. 7, *Challenging Authority. The Historical Study of Contentious Politics*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1998.
- CHAZEL, François, „Mișcările sociale”, în Raymond BOUDON, (coord.), *Tratat de sociologie*, traducere de Delia Vasiliu și Anca Ene, Editura Humanitas, București, 2006, pp. 312-372.
- DELLA PORTA, Donatella, DIANI, Mario, *Social Movements: An Introduction*, Oxford, Basil Blackwell, 1999.
- DIANI, Mario, McADAM, Doug, (eds.), *Social Movements and Networks. Relational Approaches to Collective Action*, Oxford University Press, 2003.
- DILL, Brian, AMINZADE, Ronald, „Historians and the Study of Protest”, In: Bert KLANDERMAN, Conny ROGGEBAAND, (eds.), *Handbook of Social Movements Across Disciplines*, Springer Science – Business Media, LLC, New York, 2007, pp. 267-311.
- GIUGNI, Marco, McADAM, Doug, TILLY, Charles, (eds.), *Social Movements, Protest, and Contention*, Vol. 10, *How social movements matter*, University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 1999.
- HANAGAN, Michael, recenzie la Charles TILLY și Sidney TARROW, *Contentious Politics*, Boulder: Paradigm, 2007, În: *Journal of Social History Societies & Cultures*, Vol. 43, No. 3, Spring 2008, pp. 761-763.
- LANDMAN, Todd, ROBINSON, Neil, (eds.), *The Sage Handbook of Comparative Politics*, Sage Publications, 2009.
- McADAM, Doug, SCOTT, W. Richard, „Organizations and Movements”, in Gerald F. DAVIS, Doug McADAM, William RICHARD, Scott MAYER, and Nathan ZALD, (eds.), *Social Movements and Organization Theory*, Cambridge University Press, Cambridge – New York, 2005, pp. 4-40.
- McADAM, Doug, TARROW, Sidney, TILLY, Charles, „Comparative perspectives on contentious politics”, in Mark Irving LICHBACH and Alan S. ZUCKERMAN, (eds.), *Comparative Politics. Rationality, Culture, and Structure*, Cambridge University Press, 2009, pp. 260-290.
- McADAM, Doug, TARROW, Sidney, TILLY, Charles, *Dynamics of Contention*, Cambridge University Press, Cambridge – New York – Port Melbourne – Madrid – Cape Town, 2004.
- PRICE, Richard, „Detecting Ideas and Their Effects”, In: Robert E. GOODIN, Charles TILLY, (eds.), *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*, Oxford University Press, New York, 2006, pp. 252-265.
- RITZER, George, (ed.), *Encyclopedia of Social Theory*, Volume II, SAGE Publications, Thousand Oaks – London – New Delhi, 2005.
- ROSTAS, Iulius, „Romii în România post-comunistă: mobilizare și discurs identitar”, în *Sfera Politicii*, Nr. 138/2009, pp. 58-68.
- STANBRIDGE, Karen, recenzie la Charles TILLY, Sidney TARROW, *Contentious Politics*, Paradigm Publishers, 2006, In: *Canadian Journal of Sociology Online*, November-December 2006, accesat pe <http://www.cjsonline.ca/reviews/contentiouspolitics.html>.
- TARROW, Sidney, „Charles Tilly and the Practice of Contentious Politics”, in *Social Movement Studies*, Vol. 7, No. 3, December 2008, pp. 225-246.
- TARROW, Sidney G., *Power in Movement, Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge University Press, 1998.
- TARROW, Sidney, „Social Movements in Contentious Politics: A Review Article”, in *The American Political Science Review*, Vol. 90, No. 4, December 1996, pp. 874-883.
- TARROW, Sidney, „The People’s Two Rhythms: Charles Tilly and the Study of Contentious Politics. A Review Article”, in *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 38, No. 3 (Jul., 1996), pp. 586-600.
- TARROW, Sidney, TILLY, Charles, *Contentious politics*, Paradigm Publishers, Boulder – London, 2007.

TILLY, Charles, *Social movements, 1768 – 2004*, Boulder, Colorado, USA: Paradigm Publishers, 2004.

WILLIAMS, Rhys H, "The Cultural Contexts of Collective Action: Constraints, Opportunities, and the Symbolic Life of Social Movements", in David A. SNOW, Sarah A. SOULE & Hanspeter KRIESI, *The Blackwell Companion to Social Movements*, Blackwell Publishing, Malden – Oxford – Carlton – Victoria, 2004, pp. 91 – 115.